МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки та планування бізнесу

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри

_____
(підпис)
“___” _____ 2016 року

ДИПЛОМНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 8.03050401 «Економіка підприємства (за видами економічної діяльності)» за магістерською програмою професійного спрямування «Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему:

«Конкурентоспроможність України в умовах євроінтеграції»

Виконавець
студентка очної форми навчання
6 курсу 6 групи
Тейбаш Г.І. _____
/підпис/

Науковий керівник
к.е.н., ст. викладач
Шевченко В.В. _____
/підпис/

ОДЕСА – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП…….. 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

1.1 Сутність та основні характеристики конкурентоспроможності країни..... 6

1.2 Нормативно-правове забезпечення у сфері конкурентоспроможності національної економіки……. 13

1.3 Аналіз рейтингу міжнародної конкурентоспроможності держави..... 17

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

2.1. SWOT – аналіз визначення стану економіки України…… 25

2.2. Сучасний стан розвитку економіки України в умовах асоційованого членства в ЄС…… 33

2.3. Визначення факторів підвищення конкурентоспроможності України в умовах євроінтеграції …….……... 57

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Прогнозування розвитку національної економіки…….. 65

3.2. Стратегії підвищення конкурентоспроможності України на національному, регіональному та місцевому рівнях…… 75

3.3. Оцінка ризиків у національній економіці та шляхи їхньої мінімізації…… …… …….. 81

Висновки…… 89

Список використаних джерел …… 93

Додатки…… 99

ВСТУП

Актуальність дослідження. Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна із ключових вимог Революції гідності. Стратегічний курс України на європейську інтеграцію сьогодні є імперативом її зовнішньої і внутрішньої політики. Наша перспектива – повноправне входження до кола європейських цивілізованих країн, з якими нас об'єднують спільні цінності, європейська ідентичність, історія, географія та політика.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС.

Складовими і необхідними умовами інтеграційного процесу є входження до європейської системи безпеки, радикальні перетворення на шляху демократичного розвитку,вдосконалення політичної системи та сфери захисту прав людини, формування сучасної моделі менеджменту та ведення бізнесу, закріплення міжнародного образу країни як конкурентоспроможної та інвестиційно привабливої тощо.

Саме тому питання конкурентоспроможності і є актуальним питанням, бо саме маючи розвинені підприємства,є можливість конкурувати із провідними країнами Європи і світу, і це, як наслідок, «зелене світло» розвитку вітчизняної економіки та більше швидкого євроінтегрування, якого очікує країна.

Метою дослідження є теоретичний аналіз, методологічний пошук та практичне пояснення шляхів реалізації потенціалу та підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах здійснення євроінтеграції.

Завданнями дипломної роботи є:

- розглянути теоретичні питання щодо визначення стану конкурентоспроможності національної економіки;
- дослідити законодавство, законодавчі акти, рішення чи накази щодо конкуренції і конкурентоспроможності;
- проаналізувати сучасний стан національної економіки;
- провести оцінку аналізу рейтингу міжнародної конкурентоспроможності держави;
- проаналізувати можливості та потенціал української економіки;
- визначити потенціал конкурентоспроможності економіки України на основі показників прогнозування економічного розвитку;
- оцінити можливі ризики, які пов'язані з євроінтеграцією і сформувати шляхи їх мінімізації.

Предметом дослідження є шляхи підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах євроінтеграції.

Об'єктом дослідження виступають макроекономічні показники національної економіки України.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у магістерській дипломній роботі використовуються такі методи:

- пізнання – при дослідженні теоретичних основ щодо конкурентоспроможності підприємств і економіки країни;
- порівняльний – при аналізі показників за певні періоди для вивчення динаміки розвитку економіки та конкурентоспроможності;
- аналітичний – при аналізі макроекономічних показників, прогнозування показників економічного і соціального розвитку та оцінці прогнозованих ризиків для підсумовування розвитку національної економіки;
- дедукції;
- індукції;
- табличний;
- імовірнісний.

Використання зазначених методів забезпечує практичність, універсальність, реалістичність та достовірність отриманих результатів.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, Закони України, фахова література, матеріали наукових конференцій та періодичних видань, статистичні дані Головного управління статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства промислової політики України, Національного Банку України, Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

За результатами проведеного дослідження опубліковано наукову статтю «Створення конкурентоспроможної національної економіки в умовах євроінтеграції» у студентському науковому збірнику ФЕУП.

ВИСНОВКИ

Теоретичний та практичний аналіз сучасного стану економіки та конкурентоспроможності України показав, що:

1. Конкурентоспроможність на макроекономічному рівні визначає обумовлене економічними, соціально-демографічними, політичними, екологічними факторами становище країни на внутрішньому ринку, спроможність долати бар'єри виходу на зовнішній ринок та здатність вести конкурентну боротьбу.

2. Існують закони (Закон України «Про захист економічної конкуренції», Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну»), які регламентують діяльність суб'єктів економіки, що дозволяє економіці країни розвиватися та ставати більш конкурентоздатною. Але у законодавстві України немає єдиної прийнятої методології, за якою визначається стан конкурентоспроможності.

3. Оцінка конкурентоспроможності країни нині викликає певні сумніви через кризові явища економічного та політичного характеру. Стан економіки характеризується також проблемами створення конкурентної продукції, яку можна реалізувати в інших країнах. Це спричинено недостатньою якістю товарів, послуг та невідповідністю встановленим європейським стандартам, відсутній досвід ринкової боротьби, наявність неврегульованості вітчизняного законодавства, розбалансованість господарських зв'язків тощо.

4. У рейтингу Глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму Україна не підіймалася вище 69 позиції. Україна втрачала свої позиції через погіршення показників макроекономічного становища і рівня розвитку фінансового ринку. У 2015-2016 роках Україна опинилася на 79 місці через збільшення відсотка інфляції, зменшення рівня ВВП та кількості інвестицій у країну. Також однією з «проблем» стала девальвація. Знецінення національної валюти стало результатом геополітичної

невизначеності, яка також має негативні наслідки у вигляді міграції населення, бойових дії, втрати деяких важливих підприємств тощо.

5. Наслідком реалізації політики, спрямованої на дерегуляцію підприємницької діяльності, поліпшення бізнес-клімату, підвищення ефективності управління державним сектором економіки та його оптимізацію, забезпечення адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, стало відновлення економічного зростання на початку 2016 року.

Серед позитивних ознак слід відмітити:

- зростання всіх видів економічної діяльності реального сектору економіки: за підсумком січня-липня 2016 року збільшився індекс будівельної продукції, обсяг промислового виробництва, оптовий товарооборот та оборот роздрібної торгівлі, сільське господарство;
- закріплення відносної макроекономічної стабільності, налагодження логістичних та міжгалузевих зв'язків у східному регіоні та відповідно активізація виробничої діяльності у Донецькій та Луганській областях, посилення процесів реформування економіки і поглиблення співпраці з Європейським Союзом;
- майже завершення адаптаційного періоду до нових умов функціонування економіки для більшості економічних агентів, наслідком чого стає формування позитивних ознак у напрямку поступової активізації інвестиційної сфери та споживчого попиту;
- уповільнення інфляційних процесів;
- призупинення падіння обсягів експорту - експорт товарів та послуг за січень-вересень 2016 року скоротився до 9,5% проти скорочення на 31,9% у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року (питома вага експорту товарів до країн ЄС в загальному обсязі експорту товарів збільшився порівняно з минулим роком);
- притік прямих іноземних інвестицій – близько 2,3 млрд. дол. США за січень – липень 2016 року;

- відновлення зростання ВВП – за І квартал 2016 року – на 0,1%, за ІІ квартал 2016 року – на 1,3%.

6. Створюється підґрунтя для очікування подальшого покращення економічної ситуації в країні, що буде підтримано активними кроками з боку Уряду шляхом впровадження заходів державної політики, спрямованих на покращення бізнес-клімату, притоку інвестицій та нарощуванні експортних операції. Внаслідок цього протягом прогнозного періоду передбачається отримання економічного зростання.

Так як 2016 рік став роком започаткування економічного зростання на основі макроекономічної стабілізації економіки країни, то у 2017 році прогнозується зростання ВВП на 3%, утримання інфляції на рівні 8,1% (грудень до грудня), підвищення реальної середньомісячної зарплати на 5,4%, активізацію зовнішньоекономічної діяльності – зростання експорту на 8%, імпорту – на 9,7%. (Це макропараметри сценарію 1 розробленого Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2017 рік, що були схвалені постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.2016 №399).

Основними чинниками росту за цим сценарієм виступатимуть експорт внаслідок прогнозованого покращення зовнішньоекономічної кон’юнктури, розширення співпраці з ЄС, а також інвестиційний попит.

7. Економічні реформи реалізуються на тлі ряду суттєвих викликів та ризиків, відновлення економічного зростання може зайняти більше часу та виявитися менш вираженим. У зв’язку з цим, Уряд має альтернативний сценарій розвитку економіки України, що передбачає більш песимістичний розвиток порівняно із сценарієм 1: зростання ВВП на 1,5%, споживчих цін – на 10,3% (грудень до грудня), реальної середньомісячної зарплати – на 4% та менш виражене, порівняно зі сценарієм 1, зростання експорту товарів на 3,3% та імпорту – на 3,5%.

8. Але не дивлячись на позитивні чи песимістичні прогнози, для підвищення конкурентоспроможності національної економіки потрібно враховувати фактори такі як:

- наявність стратегічних програм щодо поліпшення бізнес клімату та розвитку підприємництва;
- прийняття відповідних законів, розпоряджень щодо розвитку підприємництва та провідних галузей економіки країни;
- отримання траншів та кредитів від Європейського Союзу та Міжнародного Валютного Фонду;
- виконання домовленостей з ЄС;
- оцінка ризиків національної економіки та шляхи їх подолання/мінімізації.

9. Необхідно визначати шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств завдяки стратегічним пріоритетам України, які будуть проявлятися у системі поступових кроків адаптації національної економіки до змін світових глобалізаційних та інтеграційних процесів з урахуванням ризиків.

Основним механізмом підвищення конкурентних переваг України є здійснення внутрішніх реформ та трансформація векторів зовнішньоекономічної політики. Для подолання загроз країні потрібно вкладати гроші у розвиток підприємств, покращення стану підприємництва в цілому та створення привабливого бізнес середовища.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шерер Ф., Росс Д. Структура отраслевых рынков. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 316 с.

2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Соцэкгиз, 1962. – 432 с.

3. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14

4. «Економічна сутність категорії «конкурентоспроможність» : дефініція та систематизація» [електронний ресурс]. – Режим доступуhttp://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=737

5. Портер М. Международная конкуренция / Пер. с англ. В.Д. Щетинина.– М.: Международные отношения, 1993. – 49 с.

6. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки: теорет. - методол. аспект: Монографія / С.А. Єрохін. – К.: Світ Знань, 2002. – с. 525.

7. Забелин П.В., Моисеева Н.К. Основы стратегического управления: Учеб. пособ. - М.: Информационновнедренческий центр „Маркетинг”, 1998. – 195 с.

8. Краткий экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1087 с.

9. Политическая экономия: Словарь /Под ред. М.И. Волкова и др. – М.: Политиздат, 1979. – 524 с.

10. Фатхудинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации. – М.: Изд-во Эксмо, 2004. – 544 с.

11. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. - М.: ИНФРА, 2000. – 312 с.

12. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 року № 236/96[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр

13. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року № 3659[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659-12

14. Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 3 грудня 1990 року № 507[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/507-12

15. Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22 грудня 1998 року № 330[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/330-14

16. Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» від 22 грудня 1998 року № 331[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/331-14

17. Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» від 22 грудня 1998 року № 332[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/332-14

18. Закон України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 року № 1682[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-14

19. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12

20. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року № 436[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15

21. Розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку» від 5 березня 2002 року № 49р[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0317-02

22. Розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання» від 12 лютого 2002 року № 27р [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0239-02

23. The Global Competitiveness Report 2015-2016 [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/

24. «Конкуренція» [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://in1.com.ua/book/13007/10315/

25. Постанова «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2017 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2018 і 2019 роки» від 1 липня 2016 р. № 399[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ru/399-2016-п

26. «Національна економіка: загальне та особливе»[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1417012041781/ekonomika/natsionalna_ekonomika_zagalne_osoblive

27.«Державна політика в сфері регулювання конкуренції»[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://posibniki.com.ua/post-derzhavna-politika-v-sferi-regulyuvannya-konkurenciio

28. Державне регулювання конкуренції[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/11610921/ekonomika/derzhavne_regulyuvannya.

29. Антимонопольний комітет України (офіційний веб-сайт)[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk

30.«Индекс Херфиндаля-Хиршмана»[електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.grandars.ru/student/ekonomicheskaya-teoriya/indeks-herfindalya-hirshmana.html

31. Агафоненко О. Ю. // Про необхідність формування системи показників конкурентоспроможності регіонів. – Регіональна економіка. – 2007. – № 1. – С. 56-61.

32. Андерсон Володимир. Регіональна конкуренція як фактор соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kennan.kiev.ua/kkp/content/conf06/papers/Anderson.html

33. Бурдяк О.В. Конкурентоспроможність регіонів як необхідна передумова зростання конкурентоспроможності країни [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://intkonf.org/burdyak-ov-konkurentospromozhnist-regioniv-yak-neobhidna-peredumova-zrostannya-konkurentospromozhnosti-krayini/

34. Василенко В.Н., Агафоненко О.Ю., Будяков В.Е. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы: Монография /НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2008. – 363 с.

35. Воротников А. Стратегия повышения конкурентоспособности региона // Экономические стратегии. 2001. – № 5-6. – С. 144-146

36. Герасимчук З.В., Ковальська Л.Л. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: Монографія. – Луцьк: Надстир’я, 2008. – 248 с.

37. Малащук Д.В. Пріоритетні заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності економіки України // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1(43). – С. 22-31.

38. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.

39. Павліха Н.В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід: Монографія. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 380 с.

40. Бодров В. Г. Основи конкурентоспроможності економіки України // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 67_74.

41. Гражевская Н. Обеспечение конкурентоспособности национальной экономики в глобальном постиндустриальном измерении // Экономика Украины. – 2008. –№ 9. – С. 54_63.

42. Киндзерский Ю., Паламарчук Г. Проблемы национальной конкурентоспособности и приоритеты конкурентной политики в Украине // Экономика Украины. –2006. – № 8. – С. 1929.

43. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / За ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІС, 2005.

44. Попова В. Конкурентоспособность экономики Украины: источники формирования и социальные последствия // Экономика Украины. – 2008. – № 8. – С. 413.

45. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т. / За ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. Т. 3. Конкурентоспроможністьукраїнської економіки. – К.: Фенікс, 2007.

46. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації Монографія. – К.: КНЕУ, 2004, 273 с.

47. Білорус О., Мацейко Ю. Конкурентоспроможність у сучасному глобальномусвіті // Економічний часопис XXI. 2002.№9. С.713

48. Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. Інноваціна стратегіяукраїнських реформ. К.:Знання України, 2002. с.324.

49. Ємельянов С. США: Міжнародна конкурентоспроможність національноїпромисловості. — М.: Міжн. відн., 2001. — 405 с.

50. Статистичний щорічник України за 2002 рік. — К.: Техніка, 2003. — 662 с.

51. Шегда А.В. Стратегії створення конкурентних переваг / Матеріали науково-практичної конференції, 2014. с.7-11.

52. Інноваційний розвиток економіки: модель, система, управління, державна політика/за ред. Л. Федулової. – К.: Основа, 2005. – 552 с.

53. Швандар К.В. Современные тенденции формирования международной конкурентоспособности национальной экономики: Автореферат дис. доктора экономических наук: 08.00.14 / К.В. Швандар / Московский государственный университет имени М.В.Ломоносова. – Москва, 2011. – 43 с.

54. Ещенко П., Арсеєнко А. Відновлення соціально економічного розвитку – пріоритет номер один у світі та Україні // Економіка України, 2012, № 1. – С. 36-50

55. Родіонов О.В. Управління репутацією для забезпечення конкурентоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу регіону / О.В. Родіонов // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. праць - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2012.- №1(41). - с. 65-71. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/41/12ravyvo.pdf

56. Варналій З.С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення /З.С.Варналій, О.П.Гармашова. – К.: Знання України, 2013. – 387с.

57. Гражевська Н.І. Конкурентоспроможність національної економіки в контексті сучасної парадигми модернізації / Н.І. Гражевська. – Електронний ресурс / Режим доступу: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2011_25/zb25_01.pdf

58. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А.Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська та ін.; За ред. Я.А. Жаліла. - К.: НІСД, 2005. – 456 с.

59. Юхименко П.І. Міжнародний менеджмент / Юхименко П.І., Гацька Л.П., Півторак М.В. та ін.: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.

60. Управління соціально-економічним розвитком: держава, регіон, підприємство [Текст]: монографія / [Л. І. Антошкіна, і. К. Бондар, Д. М. Стеченко, И. В. Ушенко та ін.; наук. ред. Н. В. Ушенко] ; Бердян. ун-т менедж. і бізнесу. - Донецьк: Юго-Восток, 2010. - 292 с.

61. Варналій З.С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення:монографія/З.С. Варналій, О.П.Гармашова.- К.: Знання України, 2013.- 387с.

62. COU. Auf dem Weg zur Nachhaltigkeit: Eine ökoeffiziente Wirtschaft im Rahmen der Lissabon-Strategie für die Zeit nach 2010 und der EU-Strategie für nachhaltige Entwicklung. Schlussfolgerungen des Rates. - 2968. - Treffen des Rates. Luxemburg, 2009. – S. 46.

63. BMU. Die dritte industrielle Revolution – Aufbruch in ein ökologisches Jahrhundert. Dimensionen und Herausforderungen des industriellen und gesellschaftlichen Wandels. - Berlin, 2008. – 495 S